

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НЕБРАТ ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 351.743 : 159.964.21+ 35.083.1

ПРАВОВІ ЗАСОБИ УПРАВЛІННЯ КОНФЛІКТАМИ

В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Спеціальність 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків - 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі адміністративного права і адміністративної діяльності органів внутрішніх справ Національного університету внутрішніх справ МВС України.

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор,

Бандурка Олександр Маркович, Верховна Рада України, Народний депутат.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,

Шкарупа Віктор Костянтинович, Академія державної податкової служби України, начальник кафедри адміністративного права та адміністративної і кримінально-процесуальної діяльності;

кандидат юридичних наук,

Фролов Михайло Юрійович, заступник начальника Управління МВС в Луганській області – начальник штабу

Провідна установа – Національна академія внутрішніх справ України, кафедра теорії і практики управління в ОВС, Міністерство внутрішніх справ України (м.Київ).

Захист відбудеться 30 листопада 2002 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 Національного університету внутрішніх справ (61080, Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27.

Автореферат розісланий “ 29 ” жовтня 2002 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.С. Мошенський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Правоохоронна діяльність органів внутрішніх справ щодо захисту прав, свобод людини і громадянина, всебічне, повне і об'єктивне дослідження усіх обставин кримінальних справ, справ про адміністративні правопорушення в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні набуває особливо актуального значення. Слід зазначити, що конфлікти є постійними супутниками суспільного розвитку. Дослідження проблеми конфліктів, які виникають в сфері діяльності, зокрема органів внутрішніх справ, є складним тому, що в сучасних наукових дослідженнях у галузі правових наук визначення змісту правових засобів управління конфліктами, не знайшло належного висвітлення.

Конфлікти є об'єктом вивчення різними соціальними науками, зокрема такими галузями як соціологія, психологія, політологія, певною мірою – юриспруденція. Однак сьогодні не розкриті сутність, причини, не проведені типологія та структуризація конфліктних ситуацій, які виникають у середині підрозділу ОВС, у взаєминах правоохоронців із населенням, не функціонують механізми встановлення контакту та психологічного впливу на конфліктуючих у процесі службово-трудової діяльності працівників органів внутрішніх справ. Поки що не створено науково-обґрунтовані рекомендації щодо розв'язання конфліктів у правоохоронній діяльності органів внутрішніх справ, не розроблено методи врегулювання суперечностей та правові засоби управління ними. Наведені аргументи повною мірою обґрунтовують актуальність і важливість проведення комплексного дослідження управління конфліктами в органах внутрішніх справ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з планами наукових досліджень Міністерства внутрішніх справ України (п. 1.3.3. Пріоритетних напрямків фундаментальних і прикладних досліджень навчальних закладів та науково-дослідних установ МВС України на період 1995-2000 рр. (затверджених рішенням колегії МВС України № 4 КМ/2 від 28 лютого 1995 року) і є складовою частиною реалізації “Комплексної програми удосконалення роботи з кадрами та підвищення авторитету міліції на 1999 – 2005 рр.”, “Концепції розвитку системи психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України” та “Комплексного плану поліпшення роботи та подальшого розвитку служби психологічного забезпечення МВС України на 2000 – 2003 рр.”; планами науково-дослідних робіт Національного університету внутрішніх справ.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз у організаційно-правовому аспекті найбільш актуальних і важливих наукових проблем управління органами внутрішніх справ при виникненні конфліктних ситуацій, як всередині міліцейського колективу, так і поза ним, обґрунтування і розробка наукових рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності управління органами внутрішніх справ у конфліктних ситуаціях.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають в сфері управлінської діяльності при виникненні та розв'язанні конфліктів в діяльності органів внутрішніх справ.

Предмет дослідження складає правовий механізм управління конфліктами в діяльності окремих служб органів внутрішніх справ; особливості управлінського впливу керівників підрозділів на конфліктну ситуацію з метою розв'язання зазначених конфліктів.

Виходячи з поставленої мети, у дисертації вирішуються такі основні завдання:

- досліджується конфлікт як правова категорія;
- розглядаються правовідносини, які виникають в конфліктних ситуаціях в суспільстві та управлінській діяльності;
- аналізуються історичні причини виникнення конфліктів у суспільстві та правоохоронній діяльності, їх типи та перші спроби правового врегулювання;
- узагальнюються умови та причини виникнення конфліктів в органах внутрішніх справ;
- проводиться аналіз методів діагностики та прогнозування конфліктів в діяльності ОВС та класифікація конфліктів;
- уточнюється сутність управління конфліктами в органах внутрішніх справ;
- конкретизуються методи та правові засоби управління конфліктами в органах внутрішніх справ;
- визначається місце і роль керівника підрозділу ОВС в управлінні конфліктами;
- розкривається сутність правової та психологічної профілактики і корекції конфліктних стосунків;
- розглядається процес управління органами внутрішніх справ в умовах виникнення конфліктних ситуацій в окремих підрозділах ОВС, визначаються шляхи оптимізації управлінських рішень.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Як загальнонауковий метод використовується системний підхід, який дозволив окреслити проблемні питання управління конфліктами в органах внутрішніх справ. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат (підрозділ 1.1, 1.3), визначені загальні засади управління конфліктами (підрозділи 1.2., 2.1). Методи класифікації, групування та структурування застосовувалися для виділення окремих видів конфліктів, які виникають в суспільстві та управлінській діяльності (підрозділ 1.2), в діяльності ОВС (підрозділ 2.3); для вивчення структури конфлікту, а також для вивчення окремих видових груп конфліктів (підрозділи 3.1, 3.2., 3.3). Документальний аналіз дав можливість вироблення пропозицій і методичних рекомендацій щодо врегулювання конфліктів в органах внутрішніх справ (додаток Б). Порівняльно-правовий та історико-правовий методи широко використовувались для дослідження складових правового забезпечення управління органами внутрішніх справ в умовах конфліктності.

Науково-теоретичне підґрунтя склали загальнотеоретичні наукові праці, розробки провідних фахівців у галузі теорії управління та адміністративного права, психології та соціології, конфліктології - В.Б. Авер'янова, С.С. Алексеєва, В.І. Андрєєва, В.Г. Андросюка, А.Я. Анцупова, Є.М. Бабо-

сова, О.Я. Басва, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, О.А. Белова, Ю.П. Битяка, Ф.М. Бородкіна, С.П. Бочарової, В.Л. Васильєва, І.В. Ващенко, В.С. Венедиктова, Б.Ф. Водолазського, Ф.В. Глазиріна, І.П. Голосніченка, В.Г. Гончаренко, Р. Дарендорфа, Л.Я. Драпкіна, В.А. Друзя, А.В. Дулова, Ю.Г. Запрудського, О.Г. Здравомислова, В.В. Зуй, А.Т. Комзюка, Я.Ю. Кондратьєва, В.О. Коновалової, М.В. Костицького, О.В. Кришевич, Г.В. Ложкіна, В.С. Медведєва, В.В. Назарова, Л.А. Петровської, М. Пірена, Н.І. Пов'якель, О.Г. Ратинова, О.Ф. Скакун, В. Сущенко, Є.Є. Тонкова, Н.В. Філімонова, Л.Б. Філонова, М. Ю. Фролова, М.П. Хайдукова, Т.В. Худойкіної, Ю.В. Чуфаровського, В.П. Шейнова, В.К. Шкарупи, Г.В. Щекіна, О.Н. Ярмиша та ін. Нормативною основою роботи є Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ. Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали Департаменту роботи з персоналом МВС України, узагальнення практики регулювання управлінських відносин у системі органів внутрішніх справ при виникненні конфліктних ситуацій, публікації в періодичних виданнях, довідкова література.

Наукова новизна одержаних результатів визначається недостатністю наукових досліджень у галузі адміністративного права, теорії управління щодо проблеми управління конфліктами в органах внутрішніх справ. Запропонована дисертація є першою працею такого плану. Дисертант не претендує на вичерпність висвітлення теми. Ця проблема багатогранна, а ряд питань, які впливають на стику соціології, психології, конфліктології та юриспруденції, вимагають окремого комплексного дослідження. У дисертації обґрунтовується низка понять, концептуальних у теоретичному плані, і важливих для юридичної практики положень та висновків, одержаних особисто здобувачем. Основні з них такі:

1. Проведено повний історико-правовий огляд причин і умов виникнення конфліктів в суспільстві, в управлінській та правоохоронній діяльності органів внутрішніх справ зокрема.
2. Удосконалено структуру конфлікту взагалі, і правового зокрема.
3. Вперше сформульовано положення щодо аналізу і діагностики конфліктів в органах внутрішніх справ.
4. Удосконалено класифікацію конфліктів в органах внутрішніх справ.
5. Визначено методи управління конфліктами в органах внутрішніх справ та розроблені пропозиції щодо їх застосування.
6. Дістало подальшого розвитку визначення методів управління конфліктами, які має використовувати керівник підрозділу ОВС.
7. Виявлено прогалини у правовому регулюванні конфліктів, які виникають між працівниками міліції та населенням і накреслені шляхи їх усунення.
8. Вперше на базі загальної теорії права обґрунтовано необхідність застосування правових засобів з метою управління конфліктами як внутрішнього, так і зовнішнього типів.

9. Запропоновано нові напрямки профілактики конфліктів в ОВС.

10. Розроблено методичні рекомендації щодо управління конфліктами в підрозділах та службах органів внутрішніх справ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в наступному:

- в науково-дослідній сфері – матеріали дисертації можуть бути основою для подальшої розробки проблеми управління конфліктами в органах внутрішніх справ;
- в правоохоронній сфері – запропоновані заходи спрямовані на підвищення якості охорони прав і свобод громадян при виникненні конфліктів з правоохоронними органами;
- в навчальному процесі – положення і висновки дисертації можуть бути використані при підготовці навчальних програм, підручників і навчальних посібників з дисципліни “Управління в органах внутрішніх справ”, навчальних курсів з конфліктології та у викладанні відповідних навчальних дисциплін;
- внесено конкретні пропозиції до Методичних рекомендацій МВС України по управлінню конфліктами в органах внутрішніх справ.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені на засіданнях кафедри адміністративного права і адміністративної діяльності органів внутрішніх справ Національного університету внутрішніх справ, на восьмій міжнародній науково-практичній конференції “Транснаціональна злочинність: заходи протидії, проблеми підготовки кадрів правоохоронних органів” (м. Харків, червень 2000р.), науково-практичній конференції ад’юнктів і магістрантів (м. Харків, 2002 р.), в пропозиціях до “Концепції розвитку системи психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України” , “Комплексного плану поліпшення роботи та подальшого розвитку служби психологічного забезпечення МВС України на 2000-2003 рр.” , які були направлені до Департаменту роботи з персоналом МВС України.

Публікації. Результати дослідження відображено у 4 публікаціях в фахових виданнях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст роботи викладено на 210 сторінках друкованого тексту, який доповнюють 318 використаних літературних джерел та додатки на 32 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначається її зв’язок із науковими планами та програмами, об’єкт і предмет, мета і завдання, методи дослідження, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача в їх одержання.

Розділ I. Зміст конфлікту та сутність правових засобів управління конфліктом містить три підрозділи. На основі аналізу історичного досвіду зроблено висновки про джерела конфліктів у суспільстві та управлінській діяльності; аналізуються теоретичні і практичні аспекти психології кон-

флікту та його специфічні прояви стосовно діяльності органів внутрішніх справ; проведений аналіз правовідносин, які виникають в конфліктних ситуаціях. *Перший підрозділ “Поняття та аналіз конфлікту”* присвячено дослідженню терміна “конфлікт”, виявленню рівнів аналізу конфліктів в суспільстві, розгляду структури і класифікації конфліктів.

Аналіз наукової літератури показує, що в ній відсутня однотайність у розумінні терміна “конфлікт”, але існують декілька змістовних дефініцій конфлікту. Конфлікт – це протиборство суспільних суб’єктів із метою реалізації суперечливих, протилежно спрямованих цілей, позицій, цінностей і поглядів; процес різкого загострення суперечностей, відсутність згоди і боротьба двох або більше сторін для вирішення проблеми, яка має особисту значущість для кожного з учасників. У науковій літературі існують чотири аспекти аналізу конфліктів. Це соціально-філософський, соціологічний, індивідуально-психологічний (особистий), психолого-педагогічний. Пропонується виділити також юридичний (правовий) рівень аналізу конфліктів, який досліджуватиме їх з точки зору права, закону, буде давати оцінку обставинам конфлікту з позиції норм, закріплених у Конституції України та інших нормативних актах. Певна увага приділена визначенню правової природи конфлікту та його структури. Структурні елементи конфлікту – необхідні параметри явища, без наявності яких конфлікт не може існувати як динамічно взаємозалежна цілісна система і процес. Стосовно юридичного конфлікту, то його складові – це суб’єкт, суб’єктивна сторона, об’єкт, об’єктивна сторона.

Проаналізовано класифікацію конфліктів. Вид конфлікту – це варіант конфліктної взаємодії, що виділяється за певним принципом. За суб’єктами конфлікту та сферою його прояву, конфлікти можна розділити на економічні, політичні, у тому числі міжнаціональні, побутові, культурні, соціальні та правові. Різновидом юридичного конфлікту є кримінальний, адміністративний, дисциплінарний конфлікт. Цей вид конфлікту можна дослідити тільки за допомогою ретроспективного аналізу, тобто дані можна отримати на основі тих або інших відомостей про події минулого (матеріали кримінальної справи).

У другому підрозділі *“Історичний огляд правовідносин, які виникають в конфліктних ситуаціях в суспільстві та управлінській діяльності”* розглянуті перші спроби правового врегулювання суспільних відносин (насамперед конфліктів різних рівнів). Застосований історичний аналіз дає підстави стверджувати, що Україна була ареною різнопланових суперечностей і конфліктів: міждержавних, етнічних, класових, релігійних, особистих, сімейних; дозволяє розуміти конфлікт різних рівнів як складову частину відносин у суспільстві. Підвищення уваги до проблеми конфліктів в суспільстві спричинило розширення ролі правових норм, провідною функцією яких слугує забезпечення організованості і порядку. У врегулюванні конфліктів попереджувальна роль правових норм явно недооцінюється. Поширена думка, що центр ваги профілактичної ролі закону припадає на його санкції, покарання. Така думка й такий підхід до оцінки ролі і значення правових норм є одностороннім. При виникненні конфліктної ситуації як в суспільстві, так і в управлінській діяльності її учасники всту-

пають у певні суспільні відносини, взаємодіють один з одним. Від того, наскільки регламентовано і на практиці додержується ця взаємодія, залежить ефективність врегулювання конфліктів. Внаслідок правового регулювання конфліктні відносини набувають упорядкованого характеру.

Безумовно, в управлінні конфліктами в суспільстві, управлінській та правоохоронній діяльності важливе місце займають психологічні методи управління, але без правових норм неможливе ефективне вирішення конфліктів взагалі.

Таким чином, правові аспекти управління конфліктними ситуаціями виходять далеко за межі правових санкцій до конфліктантів. Вони складають правову основу забезпечення охорони прав і свобод осіб, які перебувають у полі конфлікту. Таким чином, попереджувальна роль правових норм досягається насамперед за рахунок організаційних засад, встановлення і забезпечення порядку в суспільстві та при здійсненні правоохоронної діяльності органами внутрішніх справ. А порядок цей може бути досягнуто різними способами, із застосуванням різноманітних засобів – економічних, організаційних, виховних. Проте значною мірою ефективність діяльності, спрямованої на управління конфліктами, обумовлена чіткою правовою регламентацією цих відносин, дієвою охороною їх, різноманітними і взаємопов'язаними правовими засобами.

У третьому підрозділі “Загальна характеристика правових засобів управління конфліктами в органах внутрішніх справ” аналізуються правові засади управління конфліктами в органах внутрішніх справ та класифікуються правові засоби управління ними. Під правовими засобами науковці розуміють закріплені Конституцією, нормами законів або інших правових актів прийоми, способи впливу на суспільні відносини з метою досягнення певного результату. До правових засобів відносять юридичні норми, правовідносини, індивідуальні правовстановлюючі веління і приписи, акти правозастосовчих органів тощо. Правові засоби в комплексі є одним з ефективних структурних елементів охоронної діяльності органів держави, спрямованої на формування і розвиток суспільних відносин у різноманітних галузях (в тому числі і в правоохоронній діяльності) на міцній нормативній основі.

Використання правових засобів при вирішенні конфліктних ситуацій охоплює не тільки застосування заходів впливу за вчинення протиправних діянь, але стосується і правомірної поведінки в інтересах її впорядкування, узгодження дій людей, їх колективів між собою і зовнішніми умовами. Вона виявляється в процесі організуючої діяльності, яка забезпечує формування стабільних форм міжособистісного і групового взаємозв'язку. Застосування правових засобів управління конфліктами необхідно розглядати з урахуванням всього значення охоронної функції правової системи держави, для якої властива здатність не тільки запобігати відхиленням від нормальних процесів розвитку суспільних відносин у різноманітних сферах та їх усунення, але і виступати як ефективним організуючим і забезпечувальним засобом. Таку роль правова система (та її складова частина – адміністративне право) виконує не тільки у правовідносинах, що складаються, але і до цьо-

го – з моменту введення нормативного акту в дію. Особливо це властиво нормативним актам, що містять заборони і заходи відповідальності за їх недодержання, регулюють порядок їх застосування. Правові засоби управління конфліктами в органах внутрішніх справ - сукупність прийомів і способів, за допомогою яких працівники ОВС впливають на правовідносини при виникненні конфліктної ситуації у зовнішній і внутрішньоорганізаційній діяльності підрозділів та служб міліції з метою забезпечення нормального функціонування колективів ОВС та суспільства в цілому, попередження, вирішення конфлікту.

Розділ II “Управління конфліктами в органах внутрішніх справ”, який складається з шести підрозділів, присвячено аналізу конфліктів в органах внутрішніх справ, їх діагностиці та прогнозуванню, правовій профілактиці і попередженню конфліктних ситуацій, дослідженню методів управління конфліктами в органах внутрішніх справ. У першому підрозділі *“Зміст управління конфліктами в органах внутрішніх справ”* здійснено аналіз поняття управління конфліктними ситуаціями. Управління конфліктами – це цілеспрямовані дії: з усунення причин конфлікту, з коригування поведінки учасників конфлікту; для підтримки необхідного рівня конфліктності, але такого, що не виходить за контрольовані межі. Управління конфліктом, який виникає в органах внутрішніх справ, стає можливим за наявності певних умов: об’єктивне розуміння конфлікту як реальності; визнання можливості активного впливу на конфлікт і перетворення його на фактор саморегуляції і коректування системи; наявність матеріальних, духовних і соціальних ресурсів, а також правової основи управління, здатності суб’єктів до узгодження своїх позицій та інтересів, поглядів і орієнтацій.

Питання про правомірність постановки проблеми управління конфліктами в правоохоронній системі викликає в деяких випадках певні сумніви, пов’язані з принциповою можливістю його наукової організації. Управління конфліктами в органах внутрішніх справ містить у собі: діагностику і прогнозування конфліктів; попередження і профілактику; регулювання й оперативне розв’язання конфліктів.

У другому підрозділі *“Соціально-психологічна та правова характеристика конфліктів”* здійснено аналіз суперечностей, що найчастіше обумовлюють виникнення конфліктних ситуацій у колективах органів внутрішніх справ; проаналізовано причини та джерела конфліктних ситуацій; зазначені структурні елементи конфліктів, при наявності яких конфлікт можна віднести до правового; уточнено поняття правового конфлікту. Владність повноважень, якими наділені працівники органів внутрішніх справ, необхідність застосування заходів примусу в цілях ефективної боротьби з правопорушеннями, інші антагоністичні умови діяльності органів внутрішніх справ є основними джерелами так званої “природної” конфліктної ситуації, яка має місце в діяльності більшості працівників міліції. При виконанні службових обов’язків щодо охорони громадського порядку і боротьбі з злочинністю виникають штучні конфлікти, оскільки особи, які вчинили правопорушення, в багатьох випадках протидіють працівникам міліції у встановленні істини, намагаються ухилитись від відпо-

відальності або зменшити її, використовують для цього різні прийоми, в тому числі й психологічний тиск на працівників органів внутрішніх справ.

Проведене дослідження дозволило звести всі причини виникнення конфліктів у колективах органів та підрозділів МВС у три основні групи: причини, що впливають із властивостей особистості керівника і стилю його роботи; відносини між особистістю і групою; причини, що впливають із властивостей об'єкта. Також можна класифікувати причини виникнення конфліктних ситуацій у ділових міжособистісних стосунках на службові та неслужбові. Знання теорії причин виникнення конфліктів дає можливість керівникам у повсякденній діяльності впливати на формування емоційної стану працівників ОВС, що є важливим при здійсненні ними своїх повноважень. Визначено, що для визнання конфлікту правовим, необхідним є запровадження такої альтернативи: один або всі елементи структури конфлікту повинні мати юридичну характеристику. Таким чином, правовим є будь-який конфлікт, у якому суперечка так чи інакше зв'язана з правовими відносинами сторін (їх юридично значущими діями або станом) і, отже, суб'єкти або мотивація їх поведінки, чи об'єкт конфлікту мають правові ознаки, а конфлікт веде до юридичних наслідків. Становить інтерес з'ясування тих закономірностей, що характеризують розвиток правового конфлікту, точніше – поява, зміна юридичного компонента в конфліктних ситуаціях. Але найчастіше правова форма конфлікту виникає не відразу, а лише в міру його розвитку. Отже, правові конфлікти підрозділяються на дві групи: власне правові; правові за формою вираження і способами регулювання і розв'язання. Крім того, правовий конфлікт може бути одночасно причиною і складовою частиною іншого конфлікту, а також виступати як елемент більш загальної кризової ситуації.

Таким чином, юридизація конфлікту в органах внутрішніх справ, трансформація останнього у суперечку про право дозволяють застосувати до його розв'язання правові механізми (законодавчі норми, процесуальні форми вирішення спору, правові засоби забезпечення реалізації прийнятих рішень). Переведення конфлікту у правову площину відкриває можливості до пошуку таких способів його розв'язання, які дозволяють зберегти аргументи кожної із сторін у тій мірі, в якій інтерес однієї сторони не зачіпає інтерес іншої. Зрозуміло, що не всі конфлікти, які виникають в органах внутрішніх справ, становлять об'єкт правового регулювання. Іноді юридизація конфлікту не може дати бажаного результату або є неможливою. Бувають ситуації, коли форма конфлікту, який відбувається в ОВС, потребує інших засобів і методів вирішення.

Третій підрозділ “Діагностика та прогнозування конфліктів в діяльності міліції” присвячений дослідженню процедур діагностики конфліктів в органах внутрішніх справ; розгляду класифікацій конфліктів в ОВС за різними критеріями. Теоретичною основою для належної діагностики конфліктів в ОВС виступають його аналітичні моделі: структурна (зазначення змісту, форми, учасників, масштабу); динамічна (визначається фактор часу, інтенсивність, ритм, стан (оптимальний, нормаль-

ний, ненормальний, патологічний), інтенціональність (ескалація, деескалація), зворотність; факторна модель (джерела, умови, фактори конфлікту) і функціональна модель.

Звичайно не повним був би розгляд діагностики конфліктів без аналізу їх типологій. За складом сторін конфлікти, що виникають в ОВС, можна розділити на три категорії: особистість – особистість (міжособистісні); група – група (міжгрупові); група – особистість. Обґрунтовано необхідність відокремлення ще одного типу конфліктів: особистість – група, залежно не тільки від складу сторін, а й з урахуванням виділення ініціатора конфліктної ситуації. Також розглянута наступна класифікація конфліктів в ОВС: по горизонталі, по вертикалі, змішані; внутрішні і зовнішні; природні і штучні; міжособистісні та внутрішньособистісні.

Визначено, що під прогнозуванням конфліктів в органах внутрішніх справ розуміють наукове визначення вірогідних шляхів та результатів виникнення, майбутнього розвитку конфліктів (динаміки), планування використання можливих методів управління конфліктами для його вирішення, аналіз показників, що характеризують це явище як конфлікт у майбутньому. Зроблений аналіз методик прогнозування конфліктів.

У четвертому підрозділі “Напрямки правової і психологічної профілактики та корекції конфліктних стосунків” відповідно до предмета дослідження дисертант розглядає поняття профілактики, її види (первинна і вторинна), основні завдання профілактичної роботи в підрозділах органів внутрішніх справ та при взаємодії міліції з населенням, надаються конкретні рекомендації щодо безконфліктного спілкування; розглядається роль керівника підрозділу у створенні соціально-психологічного клімату в колективі; проводиться відокремлення профілактики конфліктних стосунків від попередження конфліктів в підрозділах та службах органів внутрішніх справ.

Профілактика конфліктів в органах внутрішніх справ – це здійснення керівництвом підрозділів чи служб органів внутрішніх справ запобіжних заходів для уникнення деструктивного, дисфункціонального розвитку можливих конфліктних ситуацій. Виділено первинну і вторинну профілактику конфліктів.

Аналіз діяльності органів внутрішніх справ, особливостей соціально-психологічної і виховної роботи з особовим складом дозволяє розробити деякі основні напрямки профілактики конфліктності: врахування власних особливостей та індивідуального стилю діяльності; врахування особливостей партнера по взаємодії; врахування особливостей взаємодії між суб’єктом та об’єктом управління. Формою правової корекції та запобігання конфліктів є прийняття відповідних нормативних актів, що регулюють конфлікти та послаблюють або відміняють колізію нормативних актів. Ефективність цієї форми залежить від чіткого і неухильного дотримання законів. У практиці іноземних держав поширено включення в трудові договори спеціальних параграфів, що передбачають детальну поведінку сторін при виникненні спорів. Завчасний запис в контракті запобігає спонтанному конфлікту і утримує сторони від непродуманих дій.

Що ж стосується правової профілактики конфліктів в ОВС, то ми вважаємо, що одним із основних її напрямків є належне нормативне регулювання службово-трудової діяльності працівників ОВС та дотримання без винятку усіма керівниками та їх підлеглими вимог законів та підзаконних актів, які регламентують діяльність правоохоронних органів.

Дослідження управлінських аспектів попередження конфліктних ситуацій у підрозділах органів внутрішніх справ передбачає висвітлення питань стилю управління керівників, причин виникнення конфліктних ситуацій з вини керівників, вивчення факторів, які сприяють попередженню конфліктів, методи попередження конфліктів, чому присвячено *п'ятий підрозділ "Роль керівника підрозділу ОВС у попередженні конфліктних ситуацій"*.

Попередження конфліктних ситуацій в органах внутрішніх справ – це здійснення керівництвом підрозділів чи служб органів внутрішніх справ низки запобіжних заходів щодо уникнення деструктивного, дисфункціонального розвитку конфліктів, які об'єктивно існують і розвиваються в підрозділах.

Основними причинами конфліктів, які зумовлені особистістю і стилем роботи керівника, є: недостатня робота з кадрами у вирішенні оперативно-службових завдань; недоліки виховання, які виявляються в черствості і непослідовності; негативні риси характеру (неврівноваженість тощо); неадекватність стилю управління рівню підготовленості колективу.

Дисертант окремо наголошує на порушеннях трудового законодавства. За статистичними даними Департаменту роботи з персоналом МВС України, до нього надійшло у 2000 142 скарги на необгрунтоване звільнення з ОВС, а у 2001 році – 132. У результаті суди поновили на роботі деяких звільнених працівників ОВС. Таким чином, можна проаналізувати помилкові дії керівників, які призводять до конфліктів: порушення службової етики; порушення трудового законодавства, інших нормативних документів, які регламентують порядок проходження служби в органах внутрішніх справ; несправедлива оцінка керівником підлеглих і результатів їхньої праці.

У шостому підрозділі *"Регулювання і оперативне розв'язання конфліктів"* розглянуто методами управління конфліктами, якими є прийоми безпосереднього і цілеспрямованого впливу посадових осіб (керівників) підрозділів органів внутрішніх справ на підставі закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах та формі на підлеглих при виникненні конфліктних ситуацій в діяльності даних підрозділів. Їх можна розділити на декілька груп: внутрішньоособистісні (чітке формулювання вимог, система заохочень); міжособистісні (обрання конфліктантами способу дій: шлях "боротьби", відхід від конфлікту; проведення переговорів); переговори; відповідні агресивні дії; персональні методи (використання влади, переконання учасників конфлікту, входження керівника в конфлікт як експерта). Також можна класифікувати методи управління конфліктами в підрозділах органів внутрішніх справ на стратегічні (координація, система винагород) та тактичні (відхід від конфлікту, метод пристосування, метод згладжування, відкритих дій, компроміс, метод співпраці, метод сили).

Щодо альтернативних методів вирішення конфліктів, то пропонуються наступні методи: переговори, медіація, арбітрація, розслідування (збір фактів), експертиза, консультування. Правові методи набувають першочергового значення тому, що внаслідок правового регулювання нормами, насамперед нормами адміністративного права, суспільні відносини набувають упорядкованого характеру, що, в свою чергу, дозволяє знизити кількість конфліктів.

При управлінні внутрішніми конфліктними ситуаціями, що виникають у підрозділах органів внутрішніх справ, де управлінський вплив здійснює керівник підрозділу, рекомендується застосовувати такі методи управління конфліктами: адміністративні (покарання, примус, переміщення), економічні, соціально-психологічні, педагогічні. В арсеналі кожного методу є засоби (в тому числі і правові), завдяки використанню яких керівник здійснює управління підрозділами при виникненні конфліктної ситуації. Визначено, що керівник повинен застосовувати різні методи і правові засоби управління конфліктами адекватно самій ситуації, однак стиль співпраці, спрямований на вирішення проблеми, повинен бути основним, оскільки саме він робить конфлікт функціональним. Внаслідок того, що дії керівника щодо управління конфліктом у підрозділі не тільки суворо регламентовані низкою законодавчих, відомчих нормативних актів, але й виражаються в правовій формі (наказ про покарання працівника, наказ про переміщення), це ще раз підтверджує нашу точку зору про наявність правових конфліктів в органах внутрішніх справ.

Проведений у дослідженні аналіз дає змогу узагальнити сукупність методів і прийомів управління та виокремити метод переконання як основний, і метод примусу як факультативний. Автор констатує, що з позицій теми дисертаційного дослідження, мета цих методів єдина: зміни суб'єктом, який знаходиться під впливом, своєї поведінки і ставлення до конфлікту, тобто переконання діяти з направленістю на компромісне вирішення конфлікту.

Розділ III “Особливості управління конфліктами в діяльності окремих служб органів внутрішніх справ” присвячений дослідженню причин, умов, типів управління конфліктними ситуаціями, які виникають в процесі здійснення службами ОВС своїх повноважень, та визначенню методів і правових засобів управління ними. У першому підрозділі “Управління конфліктними ситуаціями в слідчій діяльності” здійснено аналіз природи, причин конфлікту та його специфічні прояви стосовно слідчої діяльності, методи управління ними.

Конфліктна ситуація в слідчій діяльності – це наявність актуалізованих психологічних відносин між її учасниками, які мають протилежні системи цільових орієнтацій. В діяльності слідчого можуть виникати як зовнішні (відкриті), так і внутрішні (закриті) конфлікти. Внутрішньоконфліктні ситуації породжуються протиріччями між мораллю та розмірковуванням, між професійним обов'язком та професійною зацікавленістю, можливостями тощо. У колективі слідчого підрозділу можуть виникати також і міжособистісні конфлікти. В загальному вигляді конфліктами представників слідчих підрозділів із громадянами є скарги, змістом яких є перевищення слідчими повноважень, тяганину, да-

ремно витрачений час, поверхове розслідування та безпідставне закриття кримінальних справ. Таким чином, кримінально-процесуальний конфлікт – це зіткнення інтересів суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, що виявляється у перевищенні прав або у виконанні чи невиконанні наданих їм законом обов'язків, створюючи тим самим перешкоди на шляху досягнення мети кримінального процесу.

Причини конфліктів в слідчій діяльності наступні: протилежність мети і можливостей її досягнення – слідчий наділений значними владними повноваженнями і засобами впливу; примусовий характер взаємодії із слідчим – обвинувачений розуміє, що кожен проведений допит веде до викриття, але уникнути такого спілкування не може; реальна загроза погіршення статусу для обвинуваченого (професійного, сімейного, побутового тощо) в результаті успішної діяльності слідчого; складність становища, в якому вже знаходиться обвинувачений на попередньому слідстві, і яке він найчастіше пов'язує з діяльністю слідчого (зміна звичного способу життя, позбавлення можливості спілкуватися з близькими людьми та ін.); дефіцит часу, який призводить до напруження в праці та зумовлений як загальними строками розслідування злочинів, так і строками, пов'язаними з процесуальним рухом кримінальної справи; негативність емоцій, що впливають на слідчого. Причина їх виникнення ґрунтується на негативному емоційному ставленні до розслідуваного злочину та спілкуванні з особами, що його вчинили. Визначена структура предмету конфліктів в слідчій діяльності, проаналізовано ряд типологій конфліктів.

Дисертантом запропоновано такі засоби переконання в умовах конфліктної ситуації: роз'яснення суб'єктові впливу обставин, які, згідно з кримінальним законом, пом'якшують відповідальність; використання доказів і встановлених обставин здійсненого злочину; демонстрація можливостей розслідування; звернення до позитивних якостей характеру особи, яка взаємодіє з слідчим тощо. Принципові положення щодо використання засобів примусу з метою попередження і розв'язання конфліктних ситуацій на попередньому слідстві існують в законодавчих нормах, які забезпечують охорону усіх прав і законних інтересів особи, регламентують процесуальні повноваження слідчого, у тому числі і щодо застосування певних заходів примусу для попередження і вирішення конфліктних ситуацій (заходи припинення).

У другому підрозділі *“Управлінський вплив на конфліктну ситуацію в оперативно-розшуковій діяльності органів внутрішніх справ”* проведено вивчення причин, типів конфліктів та особливості управління ними. У процесі оперативно-розшукової діяльності, особливо при розкритті і розслідуванні проявів організованої злочинності, виникає питання про можливості і межі застосування спеціальних сил, засобів і заходів, які мають право застосовувати органи внутрішніх справ для вирішення оперативно-тактичних завдань. Безсумнівно, що використання засобів конфіденційної діяльності викликається об'єктивними причинами, обумовленими специфікою оперативно-розшукової діяльності. Без конфіденційних прийомів і методів практично неможливо отримати достовірну ін-

формацію про таємні наміри і плани організованих злочинних формувань, про їх дії, склад учасників, зв'язки, а значить неможливо створити умови для попередження і припинення їх протиправної поведінки. Однак очевидно, що використання оперативно-правових засобів не може бути необмеженим, оскільки вони обмежують особисті права і свободи громадян, що законом не дозволяється, навіть коли це стосується осіб, підозрюваних у протиправній поведінці. Ці обставини викликають конфлікти між працівниками підрозділу і населенням, що законом не дозволяється.

Оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами органів внутрішніх справ – кримінальною та спеціальною міліцією, спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю, оперативно-розшуковими підрозділами Державної автомобільної інспекції. Діяльності кожної цієї служби притаманні окремі види конфліктів, які виникають при здійсненні ними оперативно-службових заходів, але можна класифікувати конфлікти в оперативно-розшуковій діяльності ОВС загалом: конфлікти, які виникають при здійсненні гласних заходів; конфлікти, які виникають при здійсненні негласних заходів.

Специфічними для оперативно-розшукової діяльності є особливості, пов'язані з таємницею, конспірацією, що активно впливає на психіку її суб'єктів. Основними причинами конфліктів в ОРД є: низький рівень психологічного відбору кадрів оперативного складу; слабка правова регламентація окремих аспектів оперативно-розшукової діяльності; недосконала організація роботи та умов праці оперативного працівника; недостатній рівень виховної роботи з боку керівників підрозділів та недостатні знання про можливості, технологію врегулювання конфліктів тощо. Методами вирішення існуючих конфліктів є: метод передачі інформації, переконання, примус. Окреслені напрямки профілактики конфліктності в оперативно-розшуковій діяльності.

У третьому підрозділі *“Управління конфліктами в діяльності підрозділів адміністративної служби міліції”* подану характеристику і методи управління конфліктами, які виникають в адміністративній діяльності ОВС і, зокрема, в такому виді адміністративної діяльності, як охорона громадського порядку в особливих і екстремальних умовах, тобто діяльність ОВС при масових заворушеннях і захопленні заручників.

Необхідними передумовами для виникнення масових заворушень є існування в регіоні нестабільності, напруженості, загострення міжособистісних стосунків, що зрештою виливається у постійну готовність виплеснути напруженість, яка накопичилася. Причинами виникнення конфліктів при масових заворушеннях є політичні, економічні мотиви, національний чинник, провокації з боку представників злочинних груп тощо. Дисертантом розглянута так звана “психологія юрби”, коли поведінка людини зводиться до сліпого прямування за загальним натовпом - основною рушійною силою масових порушень громадського порядку, - що призводить у подальшому у більшості випадків до деструктивних конфліктів. У такому разі виникає конфліктна ситуація між людьми, які беруть участь у масовому заворушенні, і працівниками ОВС, що виконують свої функції по охороні громадського порядку. Здійс-

нюючи охорону громадського порядку в особливих умовах, органи внутрішніх справ використовують такі традиційні методи управління конфліктами як переконання і примус, зокрема адміністративне припинення, використання яких в управлінні конфліктом обґрунтовує автор. Розглянуто управління підрозділами ОВС при захопленні заручників. Переговори зі злочинцями – це один із способів боротьби зі злочинністю, що використовує психологічний вплив на особу, яка здійснює злочинні дії, з метою схилити її до відмови від скоєння злочину, що є одним із ефективних методів вирішення конфліктної ситуації. При переговорах повинні бути проаналізовані такі обставини: 1) особисті риси злочинців; 2) мотиви захоплення і цілі злочинців; 3) передбачувана поведінка злочинців у найближчий час та в майбутньому; 4) бажана процедура ведення переговорів з ними; 5) вибір особи, що веде переговори, і психолога-консультанта; 6) організація чіткої взаємодії між особою, що веде переговори, керівництвом і групою захоплення.

Мета, з якою злочинець йде на переговори, - одержання матеріальної вигоди (викупу) і гарантії особистої безпеки. Для правоохоронних органів мета у забезпеченні життя і здоров'я людей. Змістова частина переговорів включає: умови звільнення заручників; продукти харчування для заручників і злочинців; умови надання свободи заручникам; питання про викуп; питання про організацію взаємодії між сторонами, що переговорюються. Фахівці вважають найважливішою обставиною переговорів зняття стресу в утримувачів. Тому рекомендується не поспішати з завершенням переговорів і чітко виконувати всі досягнуті домовленості. Переговори зі злочинцями мають специфічні особливості: підвищена екстремальність ситуації, наявність, як правило, реальної погрози для життя заручників; незаконність вимог злочинців (у більшості випадків). З огляду на соціально-правову спадщину українських законодавців, можна зробити припущення про недостатній розвиток доктрини несилового управління конфліктними ситуаціями. І насамперед мова йде про удосконалення в адміністративній діяльності міліції методу переговорів у вирішенні конфліктів шляхом забезпечення законодавством умов, що гарантують сторонам можливість переговорного процесу на певних стадіях розвитку суперечки або конфлікту.

Однак, на думку дисертанта, якщо ми торкнулися теми несилового розв'язання конфліктних ситуацій в адміністративній діяльності підрозділів ОВС, слід зазначити, що силові прийоми як спосіб вирішення конфлікту в принципі не можна виключати з арсеналу припустимих засобів. Їх застосування може бути виправдане за умови, що сила, у тому числі й зброя, застосовується в законних межах, і лише тоді, коли мирні засоби виявилися неефективними. Навіть сама погроза силового врегулювання конфлікту іноді може допомогти вийти з конфліктної ситуації.

ВИСНОВКИ

У результаті дисертаційного дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства України та практики його застосування, теоретичного осмислення ряду наукових праць в різних галузях знань, автором сформульовано висновки, пропозиції та рекомендації, спрямовані на удоскона-

лення правового регулювання управління конфліктними ситуаціями в підрозділах і службах органів внутрішніх справ. Основні з них такі:

1. Конфлікти, які виникають у суспільстві, управлінській і правоохоронній діяльності, виконують як позитивні, так і негативні функції. Сучасна ситуація переосмислення орієнтирів розвитку суспільства і окремої особи робить вельми значущими для керівників органів внутрішніх справ вміння попередити конфлікт або вирішити його конструктивно. Складовими такого вміння є знання про умови, причини, структуру, динаміку, типологію конфліктів, тобто грамотно діагностувати і прогнозувати конфлікти як в суспільстві взагалі, так і в органах внутрішніх справ зокрема.

2. У науковій літературі розглядаються кілька рівнів аналізу і вивчення конфліктів: соціально-філософський; соціологічний; індивідуально-психо-логічний; педагогічний. Автор пропонує виділити також юридичний (правовий) рівень аналізу конфлікту, який досліджуватиме його з точки зору права, закону, даватиме оцінку структурним елементам конфлікту з позицій норм, закріплених у Конституції України, норм Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших нормативних актів.

3. На базі проаналізованого і викладеного в роботі матеріалу автор пропонує вважати структурою конфлікту: джерело; причини виникнення конфлікту; конфліктну ситуацію до складу якої входять суб'єкти, предмет та об'єкт конфлікту; конфліктну взаємодію і наслідки розв'язання конфлікту. Стосовно суто правового конфлікту автор погоджується, що його структурою є: суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона та об'єктивна сторона.

4. Удосконалено інструментарій для проведення діагностики конфліктів в органах внутрішніх справ і типологію конфліктів. Для проведення грамотної й правильної діагностики необхідно використовувати розглянуті в роботі діагностичні моделі. За складом сторін конфлікти поділяються на три категорії: міжособистісні, міжгрупові, група – особистість. На думку дисертанта, обов'язково треба відокремлювати ще один тип конфліктів: особистість – група, залежно не тільки від складу сторін, а й з урахуванням виділення ініціатора конфлікту.

5. Результати проведеного нами дослідження свідчать, що конфліктні ситуації, що виникають у підрозділах органів внутрішніх справ, як правило, мають складний, раптовий, непередбачуваний і непрогнозований надзвичайний (екстремальний) характер. Питання про правомірність проблеми управління конфліктами в правоохоронній системі викликає в деяких випадках певні сумніви, пов'язані з принциповою можливістю його наукової організації, але ми вважаємо, що управління конфліктом містить у собі: діагностику і прогнозування конфліктів; попередження і профілактику конфліктів; регулювання і оперативне розв'язання конфліктів.

6. Із загальнотеоретичного поняття правових засобів виведено і запропоновано автором власне поняття правових засобів управління конфліктами в органах внутрішніх справ - сукупність прийомів і способів, за допомогою яких працівники ОВС впливають на правовідносини при виник-

ненні конфліктної ситуації у зовнішній і внутрішньоорганізаційній діяльності підрозділів та служб міліції з метою забезпечення нормального функціонування колективів ОВС та суспільства в цілому, попередження, розв'язання конфлікту.

7. Аналіз методів управління конфліктами в органах внутрішніх справ дозволив зробити висновок, що їх доцільно поділити на дві групи: методи переконання та методи примусу, як два загальних методи управління конфліктними ситуаціями, які можливо класифікувати на ті, які доцільно застосовувати у внутрішньоорганізаційній діяльності ОВС, та ті, які можливо використовувати у зовнішній, тобто правоохоронній діяльності підрозділів та служб системи МВС.

8. Дослідження конфліктних ситуацій, які виникають в ОВС, дозволило автору зробити висновок про необхідність відокремлення профілактики конфліктів від попередження. Аналіз відносин, що виникають у процесі здійснення органами внутрішніх справ своїх повноважень і всередині колективу підрозділу ОВС, дозволяє нам запропонувати напрямки правової та психологічної профілактики конфліктності.

9. Конфлікти в слідчій діяльності виникають через усвідомлення неминучості викриття злочину та формування внутрішньої особистісної позиції протидії слідству. Використання правових засобів управління конфліктами в рамках методів управління може суттєво впливати на зниження конфліктності в діяльності слідчих підрозділів у взаєминах слідчих і учасників процесу. Автором розглянута можливість вирішувати кримінально-процесуальні конфлікти шляхом правового компромісу. Це спірне питання, але назріла необхідність передбачити процедуру компромісної угоди не лише у справах приватного обвинувачення, а й публічного обвинувачення, порушених за фактом вчинення злочину, який не становить великої суспільної небезпеки.

10. На базі проведеного дослідження дисертантом підготовлено методичні рекомендації щодо управління конфліктними ситуаціями для керівників підрозділів та служб органів внутрішніх справ, в яких розглядаються питання аналізу, діагностики, прогнозування, профілактики і попередження конфліктних ситуацій та методи і правові засоби управління ними.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ:

1. Небрат О.О. Юридична конфліктологія: нормативно-правові аспекти вирішення конфліктів // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2002. – Вип. 18. - С. 151-156.

2. Небрат О.О. Деякі питання діагностики конфліктів в правоохоронній діяльності органів внутрішніх справ // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2002. – Вип. 19. – С. 321-327.

3. Небрат О.О. Деякі аспекти управління конфліктами в органах внутрішніх справ // Право і безпека. – 2002. - Вип. 2. – С. 105 -109.

4. Небрат О.О. Напрямки правової та психологічної профілактики конфліктів в підрозділах органів внутрішніх справ // Право і безпека. – 2002. - Вип. 3. – С.207-212.

АНОТАЦІЇ

Небрат О.О. Правові засоби управління конфліктами в органах внутрішніх справ. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право. – Національний університет внутрішніх справ, Україна, Харків, 2002.

Дисертацію присвячено аналізу сутності, змісту правових засобів управління конфліктними ситуаціями в діяльності служб та підрозділів органів внутрішніх справ. Сформульовано загальнотеоретичні засади аналізу конфліктів: поняття, структура, динаміка; розкрито їх зміст та подано правову та соціально-психологічну характеристику. Досліджено проблеми діагностики, прогнозування та типології конфліктів в органах внутрішніх справ. Проаналізовано основні напрямки правової та психологічної профілактики та роль керівника у попередженні конфліктів в діяльності органів внутрішніх справ як у внутрішньоорганізаційній їх діяльності, так і у правовідносинах, які виникають у працівників міліції з громадянами. Сформульовані особливості управління конфліктами у слідчій діяльності, оперативно-розшуковій та адміністративній діяльності. Підготовлено Методичні рекомендації по управлінню конфліктними ситуаціями для керівників ОВС.

Ключові слова: органи внутрішніх справ, правові засоби, методи управління, конфлікт, конфліктна ситуація, попередження, профілактика, управління конфліктами, кримінально-процесуальний конфлікт.

Небрат Е.А. Правовые средства управления конфликтами в органах внутренних дел. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – теория управления; административное право и процесс; финансовое право. – Национальный университет внутренних дел, Украина, Харьков. 2002.

Диссертационное исследование посвящено анализу сущности, содержания правовых средств управления конфликтными ситуациями в деятельности служб и подразделений органов внутренних дел. Сформулированы общетеоретические положения анализа конфликтов: понятие, структура, динамика; раскрыто их содержание; в историческом аспекте исследованы правоотношения, возникавшие в конфликтных ситуациях в обществе, управленческой и правоохранительной деятельности; дана правовая и социально-психологическая характеристика конфликтов в органах внутренних дел. Обосновано использование диагностического инструментария в виде моделей конфликтных ситуаций и уделено внимание прогнозированию и классификации конфликтов в органах внутренних дел. Раскрыто содержание и разработаны основные направления правовой и психологической профилактики и коррекции конфликтных отношений в коллективе, исследована роль руководителя в пре-

дупреждении конфликтов. Выделена роль руководителей подразделений органов внутренних дел в профилактике, предупреждении, разрешении конфликтных ситуаций, возникающих в процессе осуществления ними оперативно-служебной деятельности. Руководитель обязан применять различные методы и правовые средства управления конфликтами адекватно ситуации, однако стиль сотрудничества, направленный на разрешение проблемы, должен быть основным, поскольку именно он делает конфликт функциональным. Вследствие того, что действия руководителя по управлению конфликтами в подразделении не только строго регламентированы рядом законодательных, ведомственных нормативных актов, но и выражаются в правовой форме, это еще раз подтверждает вывод автора о наличии правовых конфликтов в органах внутренних дел.

Проведенный в диссертационном исследовании анализ дает возможность обобщить совокупность методов и приемов управления на метод убеждения и метод принуждения.

Исследовано понятие управления конфликтами в органах внутренних дел, которое включает в себя диагностику и прогнозирование конфликтов; предупреждение и профилактику; регулирование и оперативное разрешение конфликтов.

Анализируя деятельность подразделений ОВД, тенденции современного развития общества, на базе общей теории права диссертант формулирует понятие правовых средств управления конфликтом в органах внутренних дел и обосновывает их применение при использовании определенных методов управления конфликтами.

Автор раскрывает содержание следственной, оперативно-розыскной и административной деятельности милиции, анализирует причины возникновения конфликтов в подразделениях, осуществляет классификацию конфликтов и обосновывает применение правовых средств управления, психологических и юридических методов разрешения конфликтов. Особое внимание было уделено исследованию конфликтных ситуаций между сотрудниками милиции и населением, указаны конкретные методы управления ними.

Ключевые слова: органы внутренних дел, методы управления, конфликт, конфликтная ситуация, предупреждение, профилактика, управление конфликтом, криминально-процессуальный конфликт.

Nebrat O.O. Legal Conflict Management Means in Agencies of the Interior. – *Manuscript.*

Dissertation for scientific degree of Candidate of Law, specialty 12.00.07 – Management Theory; Administrative Law and Legal Procedure; Financial Law. – National University of the Interior, Ukraine, Kharkiv, 2002.

The dissertation is devoted to analysis of essence, contents of legal conflict management means in operations of services and divisions of the Interior. General theoretical grounds are formulated for conflict analysis: concepts, structure, dynamics, their sense disclosed and legal and social psychological

characteristic submitted. The problems of diagnosis, prediction and typology of conflicts are studied in agencies of the Interior. Basic aspects of legal and psychological prophylaxis are analyzed as well as the role of commander in aversion of conflicts in operations of agencies of the Interior both in their internal relations and in legal relations between militia officers and citizens. Peculiarities are formulated of conflict management in investigation, criminal search and administrative operations. Methodological recommendations are issued relating to conflict situation management for heads of agencies of the Interior.

Keywords: agencies of the Interior, legal means, management methods, conflict situation, warning, prevention, conflict management, criminal procedural conflict.